

Soru-Cevap

Satılan Malın Bedeli Üzerinden Rehin Alınması

Muhammed El-Kaysî'ye

Soru:

Esselamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Şu şekildeki satın alma formülü hakkında sormak istiyorum; (Bir peşinat ve geri kalanı kişisel çek olarak bir otomobil satın alınıyor. Ancak satıcı, son çekin bedelini alıncaya kadar (otomobilden) feragat edemeyeceğini şart koşuyor.) Bu helal midir yoksa değil midir? Allah sizleri mübarek kılsın.

Cevap:

Satıcının, borç karşılığı sattıktan sonra evi rehin alması caiz değildir. Çünkü bu, (satılan malın bedeli üzerinden rehin alınması) kapsamına girmektedir. Bu, fakihler arasında ihtilafli bir konudur. Fakihlerden bazıları birtakım şartlarla bunun caiz olduğunu söylerken, bazıları caiz olmadığını söylemekte, diğer bazıları da bir durumda caiz olduğunu ve başka bir durumda da caiz olmadığını ve benzerlerini söylemektedirler... Benim için racih olan ise bunun caiz olmadığıdır. Çünkü otomobil veya ev satın alındığında, satın alan kişinin mülkü olur ve onun üzerinde tasarrufta bulunma hakkına sahiptir. Dolayısıyla içinde kendisi oturuyormuş veya bir başkası oturuyormuş gibi onu satabilir, kiraya verebilir, ondan faydalanabilir ve benzerlerini yapabilir... Böyle bir durumda otomobil satıcısı için caiz olan şey, ya borcunu ödeyinceye kadar borçlu olan kişiye karşı sabırlı olması ya da ondan, satmış olduğu otomobilin dışında altın parçası veya benzerlerini rehin almak gibi başka bir şeyi rehin almasıdır... Bunlar, otomobili satın alan kişi, üzerinde anlaşılan bedelin tamamını ödeyinceye kadar satıcının yanında kalır. Bunun ardından rehin aldığı şeyi, yani altın parçası veya benzerlerini müşteriye geri verir... Nitekim Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle yaptığı rivayet edilmiştir: **“Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir Yahudiden veresiye yemek (zahire) satın aldı da ona bir zırhını rehin olarak verdi.”** [Müslim, Aişe Radiyallahu Anhe kanalıyla tahric etmiştir.] Vadesi geldiği halde borçlu olan kişi, borcunu ödemeyi reddederse veya ödeyemezse, rehin alınan mal satılır, borcunun borcundan kalan kısmı buradan alınır ve geri kalan kısmı da borçluya iade edilir. Çünkü لا يخلق الرهن من رهنه **“Rehin, rehin veren sahibine tamamen kapatılmaz”** hadisine göre rehin, sahibine ait olarak kalır. [Şafii, Saîd İbn el-Müseyyeb kanalıyla rivayet etmiştir.] Yani (satılan rehin) borcun bedelinden fazla olursa, sahibine iade edilir demektir.

Ancak satıcı, borca karşılık satılan malı rehin alırsa (ipotek ederse), bu caiz değildir. Çünkü borç veya taksitle yapılan satış, satış sözleşmesi, örneğin sözleşmeye göre bir yıl veya daha az ya da daha fazla olacak şekilde borçla veya taksitler halinde olduğu sürece satış tam bir satış olur ve alıcı, satılan malın mülkiyetine tam olarak sahip olur. Dolayısıyla şayet satılan mal rehin alınırsa (ipotek edilirse), bu müşteriye zulmetmek ve onun mülküne saldırmak anlamına gelir. Çünkü borç veya taksitle yapılan satış, sahih olan tam bir satış olup alıcı, satılan mala sahip olur ve istediği şekilde tasarrufta bulunur. Bu yüzden satış sözleşmesinin ardından satıcının, satılan malı rehin alması (ipotek etmesi) caiz değildir. Çünkü bu, alıcının satın almış olduğu malın mülkiyeti üzerinde tasarrufta bulunmasını engellemektir.

Nitekim daha önce, 24/05/2015 tarihinde, bu konu hakkında detaylı bir cevap vermiştik. Size artı fayda sağlayacağından dolayı onu tekrar aktarıyorum:

(Bu mesele fıkihta, (satılan malın bedeli üzerinden rehin alınması) adı altında bilinmektedir. Yani satılan mal, müşteri bedelini ödeyinceye kadar satıcının yanında kalmasıdır. Bu mesele, sadece satıcı ve müşteri olduğunda ortaya çıkmaz. Aynen Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, Buhari'nin Cabir İbn-u Abdullah Radiyallahu Anhuma'dan tahric ettiği hadisinde olduğu gibi: رَجِمَ اللَّهُ رَجُلًا سَمَحًا إِذَا بَاعَ، وَإِذَا اشْتَرَى، وَإِذَا اقْتَضَى **“Satışta, alışta ve borcunu istemekte kolaylık gösteren kimseye**

Allah rahmet etsin.” Ancak bu ikisi, önce eşyayı teslim alma veya önce bedeli teslim alma noktasında farklılık göstermektedir. Satıcı, satış sözleşmesinden sonra eşyayı hapsedmeye, yani bedeli ödeninceye kadar yanında rehin tutmayı kastedebilir. Ardından da bu mesele ortaya çıkar. Bu hususta fakihler arasında ihtilaf vardır. Onlardan bazıları, birtakım şartlarla bunu caiz görürken bazıları da caiz görmezler. Diğer bazıları ise bir durumda caiz görürken diğer bir durumda ise caiz görmezler...Ve benzerleri gibi.

Meseleyi inceledikten sonra benim tercihim şu şekildedir:

Birincisi: Satılan malın türü:

1- Satılan malın, ölçülen, tartılan, sayılan ve benzerleri gibi olması.. Pirinç satışı, pamuk satışı, kumaş satışı ve benzerleri gibi...

2- Satılan malın tartılan, ölçülen ve benzerleri gibi olmaması... Otomobil satışı, ev satışı, hayvan satışı ve benzerleri gibi...

İkincisi: Satılan malın (fiyatı) bedeli:

1- On binlik bir eşyayı peşin olarak satın alıp hemen ödemem gibi hemen, yani peşin olur.

2- On binlik bir eşyayı satın alıp bir yıl sonra ödemem gibi bir süre erteleyerek (veresiye) olur.

3- Bir eşyayı satın alıp örneğin ilk ödemede beş bin, bir yıl sonra diğer beş bini ödememiz veya aylık taksitler halinde ödememiz gibi bir kısmı peşin diğer bir kısmı ise veresiye olur...

Üçüncüsü: Yukarıda geçen hususların farklılığına göre şeri hüküm de farklılık gösterir:

Birinci durum: Satılan malın tartılan ve ölçülen olmaması... Yani ev, otomobil veya hayvan satışı gibi...

1- Peşin fiyat, yani bir otomobili on bine peşin olarak satın alman ve bunun anlaşmada sabit olmasıdır.

Bu durumda satıcının eşyayı hapsedmesi, yani anlaşmaya göre peşin fiyat ödeninceye kadar eşyayı yanında rehin tutması caizdir. Bunun delili, Tirmizi'nin Ebu Umame'den şöyle dediğini tahric ettiği ve hakkında "hasen hadis" olduğunu söylediği hadis-i şeriftir: **العَارِيَةُ مُؤَدَّاةٌ، وَالرَّعِيمُ غَارِمٌ، وَالذَّيْنُ مَقْضِيٌّ** "Ödünç alınan her şey ödenir, kefil sorumludur ve borç ödenmelidir." Zaîm; kefil demektir. Dâmin; sorumlu demektir. Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in "borç ödenmelidir" hadisindeki istidlale göre, müşteri eşyayı fiyatını ödemediği önce teslim alırsa satın almış olduğu eşya borç olur. "Borç ödenmelidir", yani **satın alma peşin olduğu sürece öncelikli olan borcun ödenmesidir**. Diğer bir ifadeyle sözleşmedeki fiyat hemen peşin olduğu sürece önce bedeli ödenmelidir... Kâsânî Bedâi'u's Sanâi'de hadisi yorumlarken şöyle diyor: (Aleyhissalatu ve's Selam'ın -borç ödenmelidir- şeklindeki kavlinde,- Aleyhissalatu ve's Selam- ödenmiş olan borcu genel veya mutlak olarak vafetmiştir. Dolayısıyla satılan mal teslim alınırken bedelinin teslimi geciktirilirse, bu borç ödenmiş olmaz ve bu, nâssa aykırıdır.)

Buna göre satıcının, müşteri bedelini ödeyinceye kadar satılan malı yanında hapsedmesi caizdir. Bu şekilde bir borçlanma yoktur. **Bu sözleşmeye de uygundur. Çünkü satılan mal borçla değil peşin fiyata satılmıştır.**

2- Bir otomobil satın alıp bedelini bir yıl sonra ödemem gibi fiyatın veresiye (gecikmeli) olması. **Bu durumda bedeli ödeninceye kadar eşyanın hapsedilmesi caiz değildir. Çünkü fiyat, satıcının onayladığı sözleşmeye göre veresiye olmuştur.** Dolayısıyla onun, veresiye olarak sattığı sürece bedelini garantiye almak için eşyayı hapsedmesi caiz değildir. Zira eşyayı hapsedme hakkı düşmüştür. Bu nedenle eşyayı hapsedmesi caiz değildir, dahası onu müşteriye teslim etmelidir.

3- Bir otomobil satın alıp ilk ödemede hemen peşin beş bin, diğer beş bini de bir yıl sonra bir defada veya vadeli olarak taksitler halinde ödemem gibi fiyatın peşin veya veresiye (ertelenmiş) olması.

Bu durumda satıcının, peşin olan ödeme yapıncaya kadar eşyayı hapsedmesi caizdir. Bunun ardından ertelenen ödemeleri yapması için eşyayı hapsedmesi caiz değildir. Nitekim bundan, 1. ve 2. maddelerde bahsetmiştik.

Sonuç olarak satıcının fiyatı peşin olan eşyayı rehin alması caizdir. Yani şayet satış sözleşmesi, hemen ödemek üzere peşin fiyata olmuşsa, satış sözleşmesine göre müşterinin peşin olan fiyatı ödeyinceye kadar satıcının eşyayı yanında hapsedmesi caizdir.

Aynı şekilde satış sözleşmesine göre müşteri acil ödemeyi yapıncaya kadar satıcının eşyayı yanında hapsedmesi caizdir.

Burada müşteri eşyasını satın almadan, yani ona sahip olmadan önce onu nasıl rehin bırakıyor denilmez. Çünkü rehin, satışı caiz olan şeylerde caiz olur. Zira satın alınan eşyanın, teslim alınmadan satılması caiz değildir. Bu da Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, Beyhakî'nin İbn-u Abbasın şöyle dediğini rivayet ettiği hadisene istinaden böyledir: Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem Attâb İbn-u Esid'e şöyle demiştir: «إني قد بعثتك إلى أهل مكة، وأهل مكة، فأنهم عن بيع ما لم يقبضوا» “Seni Allah'ın ehline, Mekke halkına gönderdiğim de **onlara teslim almadıkları şeyi satmayı yasakla.**” Taberani'nin Hakim İbn-u Hizam'dan rivayet ettiği hadiste şöyle geçmektedir: «يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَبِيعُ بَيْعًا» “Ey Allah'ın Rasulü! Ben birçok satış yapıyorum. Bunlardan benim için helal ve haram olanları nedir acaba? (Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: **Almadığın bir şeyi satma.**” Bu hadisler, alınmayan şeylerin satılmasının yasak olduğu hususunda açıktır. O zaman satılan mal alınmadan nasıl rehin bırakılıyor?

Böyle denilmez. Çünkü bu iki hadis tartılan ve ölçülen malların satışı açısından... Ama satılan mal, ev, otomobil ve hayvan gibi bunun dışında ise... bunların teslim alınmadan satışı caizdir. Bu da Rasul Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, Buhari'nin İbn-u Ömer Radiyallahu Anhuma'dan şöyle dediğini rivayet ettiği hadisene istinaden böyledir: Bir yolculukta Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile birlikteydik. Ömer'e ait genç bir deve üzerinde olmayı sıkıcı buluyordum. Beni dinlemiyor, insanların önüne geçiyor, Ömer onu azarlayıp geri çeviriyor, sonra yine öne geçiyor, Ömer onu azarlayıp geri çeviriyordu. Sonra Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem Ömer'e şöyle dedi: «بُعِثَ بِهِ» “Onu bana sat.” (Ömer'de) o senindir ey Allah'ın Rasulü dedi. Dedi ki: «بُعِثَ بِهِ» “Onu bana sat.” Nitekim onu Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e satınca Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle dedi: «هُوَ لَكَ يَا عَبْدَ اللَّهِ» “O senindir, ey Abdullah İbn-u Ömer. Onunla istediğini yap.” Dolayısıyla satılan malı teslim almadan önce hibe tasarrufunda bulunması, satılan malı teslim almadan tüm mülkiyetine sahip olduğuna ve onun satıcının mülkü olmasından dolayı da satmasının caiz olduğuna delalet etmektedir.

Buna göre satışı teslim almadan caiz olduğu sürece satılan malın teslim almadan önce rehin alınması caizdir. Ancak bu, sadece satılan malın, ev, otomobil, hayvan ve benzerleri gibi tartılan ve ölçülen olmadığı zaman geçerlidir. Satış sözleşmesinin peşin bir fiyatla yapılması veya satış sözleşmesinde peşin ödemenin olması halinde, peşin fiyat veya peşin ödeme yapıncaya kadar satılan malın teslim alınmadan önce rehin alınması caizdir.

İkinci durum: Bir miktar pirinç, pamuk veya biraz kumaş satın almak gibi satılan malın ölçülür ve tartılır olması... Bu durumda fiyatın vakıası ister hemen peşin, ister daha sonra tek ödeme, isterse de taksitle olsun satılan malın bedeline karşılık hapsedilmesi caiz değildir:

Fiyat veresiye (ertelenmiş) de olsa, yukarıda belirttiğimiz gibi eşyanın hapsedilmesi caiz olmaz.

Fiyat peşin (acil) de olsa, eşyanın hapsedilmesi, yani rehin alınması caiz değildir. Çünkü yukarıda bahsettiğimiz Rasul Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hadisine göre tartılır ve ölçülür olanların teslim almadan önce rehin bırakılması caiz değildir. Satıcının burada, peşin fiyata satma durumu iki şekilde olur:

Ya eşyayı peşin fiyatına satar, onu kişiye teslim eder, ister bedelini peşin isterse belirli bir zaman sonra versin eşyayı rehin almaksızın sabreder... Ya da eşyayı satmaz, yani hiçbir şekilde eşyayı rehin almaz.

Binaenaleyh satılan malın ölçülür ve tartılır olması durumunda şayet satış peşin veya veresiye olarak gerçekleşirse, satıcının fiyatı ödeninceye kadar eşyayı yanında rehin tutması caiz değildir.

Benim racih olan görüşüm de budur. Bilen ve hüküm verenlerin en hayırlısı Allah'tır.

Kardeşiniz

Ata İbn Halil Ebu Raşta

H. 22 Cumâde'l Âhir 1441

M. 16/02/2020

Cevaba, Emir'in (Allah onu korusun) aşağıdaki web sitesinden bağlanabilirsiniz:

<http://archive.hizb-ut-tahrir.info/arabic/index.php/HTAmeer/QAsingle/4018/>